

Γλώσσα και ΜΜΕ - 3

Μια σειρά μαργαριτάρια

Του Σπύρου Α. Μοσχονά*

Συχνά ασκείται κριτική στους δημοσιογράφους, ιδιαίτερα τους ραδιοτηλεοπτικούς, για τα «κακά ελληνικά» τους. Η γλώσσα τους είναι «ατημέλητη», λέγεται. Κάνουν πολλά λάθη. Λάθη συστηματικά, που προδίδουν άγνοια και θίγουν την αξιοπρέπεια των παρατηρητών.

Οι επικρίσεις αυτές –οι διαμαρτυρίες ή, μάλλον, τα παράπονα: complaints τα ονομάζει το ζεύγος των Αγγλων γλωσσολόγων James και Lesley Milroy– ανήκουν σε μακρά παράδοση ελέγχου της γλώσσας των ΜΜΕ, έντυπων και ηλεκτρονικών – σε πολλές χώρες. Θεωρείται ότι ο Τύπος και η ραδιοτηλεόραση, ως μέσα δημόσιας έκφρασης με μεγάλη επιρροή, συμβάλλουν στη διάδοση εκφράσεων, συνηθειών, προτύπων – σωστών και λανθασμένων.

Αυτή η δύναμη επίδρασης στη γλώσσα, που υποτίθεται πως έχουν τα ΜΜΕ, χρησιμοποιήθηκε, τη δεκαετία του 1980, για τη γλωσσική μετεκπαίδευση του κοινού στα πρότυπα της δημοτικής. Πρώτος αξιοποίησε την τηλεόραση γι' αυτό το σκοπό ένας μεγάλος παιδαγωγός, ο Εμμ. Κριαράς («Τα πεντάλεπτά μου στην ΕΡΤ και άλλα γλωσσικά»). Ραδιοφωνικές ήσαν οι επιφυλλίδες του Δ. Λυπουρλή («Γλωσσικές παρατηρήσεις», 3 τ.) και του Χρ. Τσολάκη («Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική, 5 τ.». Εκπαιδευτικό είναι οπωσδήποτε και το τηλεπαιχνίδι που χρόνια τώρα επιμελείται ο Γ. Μπαμπινιώτης, το «Ομιλείτε Ελληνικά», αν και τα πρότυπά του πολύ απέχουν από αυτά της γλωσσικής μας μεταπολίτευσης.

Διορθωτικά κείμενα δεν έπαψαν να δημοσιεύονται σ' ένα ανταγωνιστικό προς την τηλεόραση μέσο, τον Τύπο, ημερήσιο και περιοδικό. Στο περ. «Ραδιοτηλεόραση» δημοσιευόταν για χρόνια η στήλη με το μεγαλύτερο διορθωτικό ρεπερτόριο: του «Γλωσσαμύντορος», ο οποίος συχνά έπαιρνε αφορμή από τα λάθη των παρουσιαστών και των δημοσιογράφων – τα νεότερα περιοδικά της ραδιοτηλεόρασης ασχολούνται κυρίως με τις αρλούμπες των διασημοτήτων. Πολλές εφημερίδες έχουν τακτικές στήλες «ειδικών συνεργατών» που συμβουλεύουν επί παντός γλωσσικού· πρωτοδημοσιευμένα στον Τύπο ήταν τα κείμενα της Ι. Παπαζαφείρη («Λάθη στη χρήση της γλώσσας μας», 2 τ.), του Γ. Η. Χάρη («Η γλώσσα, τα λάθη και τα πάθη»), του Α. Παππά («Υπογλώσσα», 2 τ.). Αρκετοί είναι και οι διορθωτικοί οδηγοί οι γραμμένοι από ή/και για δημοσιογράφους: του Θ. Καρζή («Τα σωστά ελληνικά»), του Αθηναϊκού Πρακτορείου Ειδήσεων («Γλωσσικός οδηγός για δημοσιογράφους»), του Γ. Π. Τζαννετάκου («Λόγος ελληνικός στη δημοσιογραφία») κ.ά. Και βέβαια, πάμπολλοι είναι οι γλωσσικοί οδηγοί για το ευρύ κοινό.

Θα πρέπει ν' αφήσουμε για άλλη φορά το πολύ ενδιαφέρον ζήτημα αν ο Τύπος κι η ραδιοτηλεόραση έχουν πράγματι την ικανότητα που τους αποδίδεται ν' αναπαράγουν και να διαδίδουν ευρύτερα τα γλωσσικά πρότυπα των οποίων κάνουν χρήση. Ειδικά για τα λάθη πάντως, μάλλον δεν αρκεί ο δημόσιος στιγματισμός τους. Ισχυρή συνήθεια πρέπει να παρακινεί και τα σωστά και τα λάθη. Όλοι το ξέρουμε, είναι ύπουλη η διάδοση του λάθους: μαθαίνεις να το κάνεις καθώς δεν το παρατηρείς.

Προτιμώ εδώ να σταθώ σ' ένα δευτερεύον ζήτημα, δεχόμενος προσωρινά ότι η διόρθωση των λαθών *μπορεί να είναι* αποτελεσματική. Εννοώ την παράδοξη ιδέα

ότι αρκεί να αποφεύγει κανείς ορισμένες εκφράσεις, σωστά ή λάθος θεωρούμενες λανθασμένες, προκειμένου να θεωρηθεί ότι μιλάει «σωστά ελληνικά», ασχέτως του τι λέει ή γράφει.

Η αντίληψη αυτή έχει κερδίσει κάποια διάδοση τελευταία. Αντί άλλων ενδείξεων, μπορεί κανείς να παρατηρήσει ορισμένους εκφωνητές και εκφωνήτριες, ιδιαίτερα στα δημόσια κανάλια: με πόσο αυτοθαυμασμό εκφέρουν τους σωστούς τύπους. Την ίδια στιγμή μας κλείνουν το μάτι. «Βλέπετε; Αυτό το λάθος δεν το κάνω: των πληγεισών περιοχών». Ανάλογη εντύπωση δίνουν ενίοτε ορισμένα passages της νεότερης λογοτεχνίας ή/και δοκιμιογραφίας μας. Τυχαίνει να διαβάζουμε κείμενα χωρίς έμπνευση, αλλά πολύ σωστά διορθωμένα. Γραμμένα οπωσδήποτε από συγγραφείς των οποίων οι διορθωτές ξέρουν «καλά ελληνικά».

Είναι λάθος, νομίζω, να ονομάζουμε μαργαριτάρια τα λάθη που γίνονται. Μαργαριτάρια πρέπει να λέμε τα λάθη που αποφεύγει να κάνει κάποιος. Αυτοί που μιλάνε «σωστά ελληνικά» τα φοράνε σαν πολύτιμα κοσμήματα. Έτσι στολισμένοι επιδιώκουν αν όχι το θαυμασμό και την επιβράβευση, τουλάχιστον την αναγνώρισή μας. Ας τους τη δώσουμε, αναγνωρίζοντας ταυτοχρόνως πόσο παράδοξη είναι η αντίληψη που μας καλούν να συμμεριστούμε, ότι τα «σωστά ελληνικά» είναι κάτι που φοράς πάνω από αυτό που λες, μια σειρά από λάθη που δεν γίνονται.

* Ο Σπ. Μοσχονάς διδάσκει γλωσσολογία στο Τμήμα ΕΜΜΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών.

http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_2_13/04/2008_265962